

कृषकहरूले पौष-माघ महिनामा गर्नु पर्ने मुख्य मुख्य कृषिकर्महरू

क. बीउ र खाने धान भण्डारण :

कृषकहरूले धान भण्डारण गर्नु भन्दा पहिले राम्ररी ४-५ घाम सुकाउनु पर्छ । खान र बीउको लागि छुट्टा छुट्टै भण्डारण गर्नु पर्दछ । बीउको लागि भण्डारण गर्ने धानलाई जस्ताको भकारी वा राम्रोसंग पोतेको बांसको भकारीमा धान राखी मालाथियन धूलो विषादी २ ग्राम प्रति किलोग्रामको दरले मिसाई भण्डारण गर्नुपर्छ । यसरी धान भण्डार गर्दा बीउ धानलाई घुन, पुतली आदिबाट बचाई राख्न गर्न सकिन्छ ।

खाने धान भण्डारण गर्नु अघि भण्डार गर्ने ठाउँ भण्डार गरिने भाँडा, भकारी, टेहरी आदि राम्ररी सफा गरी घाममा सुकाएर मात्र भण्डार गर्नुपर्दछ । घुन पुतलीबाट नियन्त्रण गर्न धानलाई हावा नछिर्ने जस्ता पाताको भकारी वा राम्ररी लिपपोत गरिएको टेहरीमा राखी १ टन धानमा ३-४ चक्कीका दरले सेल्फस् विषादी प्रयोग गर्नुपर्छ । खाने वा बीउ धानलाई घुन, पुतली र भण्डारमा लाग्ने अन्य कीराहरूबाट बचाउनका लागि निमको पात, तीते पाती, बन माराको सुकेको पात राख्ने चलन पनि छ ।

ख. हिउदे मकै :

असोजको मध्यदेखि कार्तिकसम्म लगाईएको मकैलाई यी महिनामा सिंचाई एवं गोडमेल गरिन्छ । मकैमा दाना लाग्न थालेपछि चराले दुःख दिने हुँदा जोगाउने व्यवस्था गर्नुपर्दछ ।

ग. बसन्ते मकै लगाउने :

यो मकैको खेती माघ महिनातिर शुरु हुन्छ । बसन्ते मकै खेतीको लागि चाँडै पाक्ने जातहरू जस्तै: अरुण-१, अरुण-२ र अरुण-४ को खेती गरेमा चाँडै बाली भित्र याउन सकिन्छ र अरु बाली समयमा लगाउन सकिन्छ । माघ महिनाको शुरुमै जमिन तयार गरी कम्पोष्ट मल प्रति रोपनी वा प्रति डेढ कठ्ठाको लागि २५ के.जी. अट्टने ४० डोकाको दरले प्रयोग गर्नुपर्छ ।

घ. गहुँ :

मंसिरको दोश्रो सातामा छरेको गहुँ बालीलाई बीउ छरेको २१-२५ दिनभित्र पहिलो सिंचाई गरी युरिया ३ के.जी. प्रति रोपनीमा प्रयोग गर्नुपर्छ । सिंचाई गरेको लगत्तैपछि पानी परी खेतमा जम्न गयो भने गहुँ पहेँलिनै हुँदा पानीको निकास राम्रो गर्नुपर्छ । गहुँ बालीमा फौजी कीरा देखिएमा जिल्लास्थित जिल्ला कृषि विकास कार्यालय तथा कृषि सेव केन्द्रका प्रविधिकसंग सम्पर्क गरी उनीहरूको सल्लहा अनुसार रोकथामको उपाय गर्नु होला ।

ड. आलु बाली :

तराई र भित्री मधेसमा आश्विनको शुरुमा लगाइएको अगौटे आलु बाली पौष महिनामा खन्न ठीक हुन्छ । मध्य पहाडी क्षेत्रको ३००-१५०० मीटर उचाइमा शिशिर बालीको रूपमा मध्य भदौदेखि मध्य मंसिरसम्म आलु लगाइन्छ र मध्य मंसिरदेखि फागुनसम्म खनिन्छ । बसन्ते बाली मध्य पौषदेखि फागुनसम्म रोपेर बैशाखदेखि आषाढसम्म खनिन्छ । तापक्रम, तुषारो र वर्षाको विचार गरी रोपाईको समय अघि पछि पारी मध्य पहाडी क्षेत्रका पहाड, बेसी र उपत्यकामा साधारणतया वर्षको दुई बाली लिन सकिन्छ ।

मध्य पहाडी क्षेत्रमा वसन्ते आलु बाली मुख्य बालीको रूपमा खेती गरिन्छ । आलु उम्रने बेलामा तुषारो छल्ने गरी रोप्ने समय पौष-फागुनसम्म हुन्छ र उचाई बढ्दै जाँदा आलु रोप्ने समय पछि सधैं जान्छ । पौष माघमा रोपिने आलु वर्षायाम शुरु हुनु अघि नै खनिन्छ ।

आलु खेती गर्नको लागि २-४ पटक जमिन जोती माटो बुर्बुराउँदो र भारपात रहित बनाउनु पर्छ । मलखादमा राम्ररी कुहिएको कम्पोष्ट वा गोबर मल ३०-४० डोको (१ डोको-२५ के.जी.) प्रति रोपनी वा ६००-८०० डोको प्रति हेक्टर तथा नाइट्रोजन, फस्फोरस र पोटास क्रमशः १००:१००:६० किलो/हेक्टरको दरले प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

आलुको बीउको साइज र दर :

मझौला खालको करिब ३०-४० ग्राम तौल भएको बीउ आलु प्रति हेक्टर १६००-२००० के.जी.(८० के.जी./रोपनी) लाग्दछ । बीउ उत्पादनको लागि बीउ आलु नकाटी रोप्नु पर्छ । खाने आलु उत्पादनको लागि भने ठूलो आलु रोप्नु परेको खण्डमा काटेर पनि रोप्न सकिन्छ ।

बीउ आलु टुसाउने :

रोप्नु भन्दा पहिले बीउ आलुमा छोटो, मोटो, हरियो र बलियो धेरै टुसाहरु आएको हुनुपर्छ । यसको लागि रोप्नु भन्दा केही हप्ता अगाडि बीउ आलुलाई उज्यालो तर सोभै घाम नपर्ने ठाउँमा फिजाएर राख्नुपर्छ । एउटा मात्र ठूलो टुसा आएको छ भने त्यसलाई हल्कासंग भाँचेर टुसाउनको लागि फिजाउनुपर्छ ।

रोप्ने तरिका :

आलु ड्याङ्गमा रोपिन्छ । एक लाइनदेखि अर्को लाइनको फरक ६० से.मी. र एक बोटदेखि अर्को बोटको दूरी २५ से.मी. राख्नुपर्छ । ड्याङ्गको उचाई करिब एक बित्ता हुनुपर्छ ।

सिंचाई :

माटोमा चिस्यानको अवस्था हेरी १०-१२ दिनको फरकमा सिंचाई गर्नु पर्छ । सिंचाई गर्दा दुई ड्याङ्गको बीचमा पानी दिने र ड्याङ्गको दुई तिहाई भागसम्म पानी पटाउने । सिंचाई गर्दा बालीको अवधिभर माटोमा चिस्यान रहने गरी गर्नुपर्दछ ।

गोडमेल तथा उकेरा दिने :

आलु उम्रेको २०-२५ दिनमा पहिलोपटक गोडमेल गरी उकेरा दिनु पर्दछ ।

आलुलाई डढुवा रोगबाट बचाउने:

पौष-माघ महिनामा वातावरणको तापक्रम कम भई चिसो बढ्ने तथा तुषारो पनि पर्ने भएकाले आलुमा डढुवा रोगको प्रकोप देखिने संभवना निकै हुने हुनाले आलु खेती गर्नु भएका किसान दाजुभाइ तथा दिदी बहिनीहरुले त्यसमा ध्यान पुऱ्याउनु पर्दछ ।

आलुमा डढुवा रोग लाग्न शुरु गर्दा पातको टुप्पो वा किरानामा खैरो भिजेको जस्तो दाग देखा पर्दछ । जुन चाँडो चाँडो बढ्छ र दाँगको पछ्याडी हेर्दा सेतो भुवा जस्तो दूसी देखिन्छ । यो रोग डाँठ र दानामा पनि लाग्दछ । रोग बढी लागेमा बोट सुकी डढेको जस्तो देखिन्छ । यो रोगको उपचार शुरुमा नै गर्नु पर्दछ । ढिला गरेको खण्डमा रोगको रोकथाम गर्न निकै गाह्रो हुन्छ ।

पातमा रोगको लक्षण देखिने बित्तिकै डाईथेन एम ४५, ७५% w p वा डाईथेन एम जेड ७८

२-३ ग्राम प्रति लिटर पानीमा मिसाई ७ दिनको फरकमा ३-४ पटक छर्नु पर्दछ । बिषादी छर्दा पातलाई पुरै भिजाउनु पर्दछ । रोग धेरै बढेमा मेटाल्याक्सिन ८ % + म्यान्कोजेव ६४ % १.५ ग्राम प्रति लिटर पानीमा राखी छर्ने ।

डढुवा रोगबाट आलुलाई बचाउनका लागि रोग अवरोधक जातहरु जस्तै: क्रुजा २७, क्रुजा ११८, सि आई पि ३८६२०१.३ एल बि, सि आई पी ७२०१२३ लगाउने गर्नु पर्दछ । त्यसरी नै सो रोगबाट बच्नका लागि खेतवारीको सरसफाई गर्ने, नाभो आलु हटाउने, आलु लगाउदा स्वास्थ्य बीउ लगाउने गर्नु पर्दछ ।

च. हिउँदे फलफूल :

फलफूल खेती गर्नु भएका कृषकहरुले पौष-माघ महिनामा पतभङ्ग विरुवालाई काँटछाँट गर्नु पर्दछ । नियमित काँटछाँटबाट विरुवाको आकृति मात्र राम्रो नभएर लाग्ने फलहरुमा सूर्यको प्रकाश एकनासले पुग्न गै फलको गुण पनि राम्रो हुने भएकाले विरुवा काँटछाँट अवश्य गर्नु पर्दछ । फलफूल खेतीमा पौष-माघ महिनामा काँटछाँटको अलावा प्रांगारिक मल हाल्ने, सदाबहार बोटहरुमा सिंचाई गर्ने, रोगनाशक तथा कीटनाशक औषधीहरु आवश्यक भएमा छर्कने, पतभङ्ग विरुवाहरु सार्ने र सदाबहार बोटहरुलाई तुषारोबाट बचाउने उपाय पनि गर्नुपर्छ । पतभङ्ग विरुवाहरु पालुवा आउनु अगावै लगाउनुपर्छ ।

वगैँचाको रेखाङ्कन गरी पतभङ्ग फलफूलको जात अनुसार १५-२० फिटको फरकमा खाडल खन्नु पर्छ । खाडल ३x३ फिटको गोलो र गहिरो हुनु पर्छ । खाडल विरुवा लगाउनु करीब एक डेढ महिना अगाडि तयार गरिसक्नु पर्छ । प्रत्येक खाडलमा राम्ररी कुहिएको गोबर वा कम्पोष्ट मल, खरानी र अलिकति चून माटोसंग मिसाई माथिको माटो तल र तलको माथि पर्ने गरी पुर्नुपर्छ ।

छ. तोरी बालीको कटानी र भण्डारण :

कृषक दाजुभाइ तथा दिदी बहिनीहरु तराईमा तोरी पौषको अन्त्यदेखि माघ १५ सम्ममा बाली लिन तयार हुन्छ । तोरीको कोसाहरु केही सुक्न र पहेलिन थालेपछि मात्रै काटनु पर्दछ । अन्यथा ढिला भएमा कोसा फुटेर दाना भरि नोक्सान हुन्छ । बाली तयार भएपछि काटेर सानो सानो चाङ्गमा बारीमा नै केही दिन सुकाएर खलोमा ल्याई दाना भार्न सकिन्छ । तोरीलाई लौरोले कुटेर, गोरुले दाई गरेर भारिन्छ । दाना भारेपछि खोष्टा, धूलो आदि निफनेर हटाइ तोरीलाई २-३ घाम सुकाएर बोरामा बन्द गरी थन्क्याउन सकिन्छ ।

ज. तरकारी लगाउने :

समय	स्थान		
	तराई क्षेत्र	वेसी र खोंच	मध्य पहाडी क्षेत्र
पौष	करेला, तरबुजा, काँक्रा, फर्सी आदि ।	भांगेसिमी, गोलभेंडा, भेडेखुर्सानी, तरबुजा आदि ।	स्विसचार्ड, पालुङ्गो, प्याज, तरबुजा आदि ।
माघ	रामतोरीया, घिरौंला, करेला आदि ।	भांगेसिमी, तनेबोडी, गोलभेंडा, भेडे खुर्सानी, पिरो खोर्सानी आदि ।	ब्रोकाउली, बन्दा, पालुङ्गो, भांगे सिमी, तनेबोडी, गोलभेंडा, भेडे खुर्सानी, खुर्सानी, तरबुजा आदि ।

भ्र मौरीको व्यवस्थापन:

मौरी पाल्नु भएका कृषक दाजुभाइ तथा दिदीबहिनीले पुस-माघ महिनामा मौरीलाई चिनीको चास्नी बनाई दिनु पर्दछ । जाडोका लागि चास्नी बनाउदा पानी र चिनीको बराबरा भाग मिसाई बनाउनु पर्दछ । त्यसरी नै पुस-माघ महिनामा मौरीलाई जाडोबाट बचाउनका लागि जुटको बोराले मौरीको घरलाई छोप्नु पर्दछ । मौरी घरलाई दक्षिणतिर फर्काई राखेमा पनि जाडोबाट केही हदसम्म बचाउन सकिन्छ ।